

i *midament*, *DTo.*, i els anteriors ni això); el *DBal.* hi afegeix una cita d'EmVilanova «passaven los dies sens *amidar* les hores ni apressar-les» (*Gent de Casa*, 8).

Però de fet *midar* verb era ja força usat en el S. XIV: n'he donat un testimoni en la trad. dels Usatges (que possiblement es basava en textos catalans anteriors o si més no en frases rituals soltes contenint el mot); en el Ross. l'*InuLC* cita «la dita legua, pus que serà *midada*, termenada e assignada» en l'any 1381, i «livelator pro livelando e *midando* loca in quibus posset sumi aqua a flumine Tets» en un de 1406; el dicc. de rims de JMarc el posa alhora com a verb i com a nom: «*mida*: mesura; cell qui *mida*», i el *Torcimany* d'Aversó el recull en cinc formes verbals (*midau*, *midà*, *mide*, *midí* i *mida* verb, 78.21, al costat de *mida* subst., 78.1).

Amidar és mot més modern, car realment no n'hi ha cap notícia abans del Belv.; com que ell i Labèrnia prenen aquesta variant com a bàsica, això ha seguit així fins al *DFa.* i *AlcM* (Caretà observa amb raó que és un barbarisme, calc del cast., usar-lo com a intr. amb subjecte de la llargada *tal cosa mida tants metres*, en lloc de 'té tant de mida'). De fet tant *midar* com *amidar* són ben usuals en cat. central etc.; a Mall. sento *amidar*: «les barques aquí s'*amiden* per pams no per gúes», Port d'Andratx (1964); però els *DAmen.* i *DFgra.* no registren altra forma que *midar* «tr. ecziminar l'altura, amplària, llargària de les coses; prènde mida; *midar*, v. g. una paret: caure d'ella».

En conclusió només la forma *midar* del verb és antiga; la variant en *a-* hem de mirar-la com un afegit a la manera del que s'ha fet amb *amençar*, *aconsolar*, *afigurar*, *atrobàr*, *aficar* etc. Si no hagués estat així la conclusió que el verb és tret del substantiu s'imposaria. Així, en canvi, no és forçós. Resta certament que *mida* està bastant més documentat, i apareix en els textos uns cent anys abans; però en això pot haver estat decisiu el fet de prestar-se la documentació molt més perquè hi consti el nom de la mida, que el fet de mesurar o midar, i ja hem vist que, des d'antic, en qüestió de presentació verbal és l'arrel *mesurar* la que va pendre el predomini. Les conclusions que permeten la documentació i la morfologia en aquest punt no són, doncs, inequívokes.

Presentant tantes inversemblances i escrúpols, presentant-se a tantes objeccions, tots els mètodes de derivació de *mida* i *midar* des de *MĒTIRĪ* i la seva prole llatina, no podem aclucar els ulls al fet que l'arrel *MĒT-* era comuna a les principals branques de l'indoeuropeu, i es repetia en diverses llengües de la família en formes i accs. bastant semblants a la llatina: en part es tracta d'una arrel més simple *MĒ-* amb diverses amplifcacions, en part es tracta precisament de l'amplifcació *MĒ-T-*. La hipòtesi que *mida* vingui d'una altra llengua indoeuropea no és pas més rebuscada, no és més audaç, que entestar-se a trobar-li una explicació llatina, i no requereix pas tants equilibris i expedients excepcionals.

Cal, doncs, veure un poc els detalls, en aquest pla indoeuropeu no itàlic. Amb sentit molt semblant al

llatí es troba en indoirani, grec, illiri, toçari i bàltic: així tenim lit. *mėtas* 'mida', 'temps, any', pruss. ant. (o lit.?) *mātas* 'mida, mesura', *pāmātas* 'base', pruss. ant. *pa-matis* 'sola de sabata o bota' (gloss. d'Elbing, § 505 < 'mida de la planta del peu'), lit. *matūoti* 'midar', scr. *mītāḥ* 'mesurat, midat' (< *mātō-*), *mātīḥ* 'mesura', *mītiḥ* 'mesura, pcs', ave. *mīti-* 'mesura, pcs, valor', alb. *matē* 'mesura', *mat* 'jo amido'; en algunes altres llengües el sentit apareix més o menys desviat, gr. *μῆτις* 'pla', 'astúcia' (passant segurament per 'mida' > 'càlcul'), rus *mētiiti* 'apuntar', 'intentar' (de nou partint de *'calcular'), de manera que en paleoslau *meto* ja havia arribat fins a 'jo llanço'. El quadro de conjunt, afegint-hi el llatí, és doncs, gairebé d'un terme pan-indoeuropeu (si bé estrany al cèltic, i a una part del germànic) (Pok., *IEW*, 703-4).

L'anàlisi comparat de tot això condueix sobretot a una base *MĒ-TIS* f. (en part *MĒTO-*, *MĒTA-*, en indoirani sobretot amb *i* que suposa una base *ə*, grau feble de l'alternança amb *ē*), amb el significat general de 'mesura' i 'prudència, càlcul'. Això no és exactament la base que necessitem, més que pel costat semàntic: en el fonètic hi ha una discrepància vocàlica en el radical, fora d'això és un mot de la mateixa maqueta (podem dir) formal que el nostre tipus **MĪTA*, car el pas de *-is* a *-a* en un femení quasi s'explica sol (*la febra*, *la pesta*, *NEPTIS* > *NEPTA* etc.) i al capdavant també hi ha algunes formes en *-o/A*. Seria un mot sorotàptic, i aquesta llengua s'acostava al bàltic, a l'albano-illiri, al cèltic etc., però no era idèntica a cap d'ells, i no en coneixem exactament la fonètica etc.⁴

De tota manera, en aquest cas potser quedaríem en un terreny menys hipotètic i més concret, pensant en una altra branca indoeuropea: el germànic. Aquí l'existència del gòtic *MITAN* 'mesurar, amidar' és un fet irrecusable, i de la seva antiguitat pro-ètnica en germànic ens donen testimoni a-al. ant. *mēzzan*, b-al. ant. i ags. *mētan*, esc. ant. *meta*, tots ells del mateix significat (avui al. *messen*, angl. *to mete*), i altres formes de la mateixa arrel són el gòt. *miton*, a-al. ant. *mezzōn* «réfléchir, faire des plans» (al. *ermessen*), per als antecedents indoeuropeus dels quals, veg. Benveniste, *Vocab. des Inst. Ieur.* II, 125.⁵

Diguem, però, encara una cosa. És possible que o aquest verb mateix, o una forma substantiva que se'n derivés, fossin particularment vius en el dialecte gòtic dels visigots (car Ulfilas representa més aviat l'ostrogòtic), i que precisament per això el mot gòtic només es va perpetuar en català, car a Itàlia només dominaren els ostrogots; i, com va demostrar Gamillscheg, quan el reialme visigòtic es va centrar a Toledo, els gots ja estaven molt més llatinitzats que en temps del reialme barcelonès d'Ataülfi i reis immediats. Seria, doncs, un cas com el d'una altra mesura: *ESTONA*, per a la qual el gòtic *stūndō* 'hora' no ha passat a altra llengua romànica que el català, enfront dels cast. *rato* i *hora* d'origen romànic. Ja hem vist el paper de la *mida* en les qüestions d'armes i de cavalleria (*Usatges*, disposicions barcelonèses del S. XIV, A. d'Erill), prou sabem com els senyors visigots es mostraven inexorablement